

POŽEGA, gotička freska u crkvi Sv. Lovre

ratovima) zamijenila je crkva Sv. Terezije (1763), kasnobarokna građevina s visokim zvonikom na pročelju; vrsni barokni oltari, propovjedaonica, rokoko klupe i ispovjedaonica, zbirka crkv. predmeta. Crkvu su oslikali C. Medović i O. Iveković (1899). Pred crkvom je spomenik Luki Ibršimoviću, rad Györgya Kissa (1893). U gradu su još kasnobarokne kapele Sv. Filipa i Jakova (1788), Sv. Ilije (na groblju), Sv. Roka (1796. na mjestu starije podignuo domaći graditelj M. Erseković, s baroknim freskama M. Švome).

Muzej Požeške kotline osn. je 1921; u Galeriji muzeja renesansna medalja S. Savellija, barokne slike (P. Wouwerman), portreti Pejačevića, F. Trenka (XVIII. st.), slike I. Zaschea, F. Gifingera, G. Poše, O. Ivekovića, V. Bukovca, B. Čikoša-Sesije i M. Kraljevića. U arheol. zbirci ističu se ilir. kultne vaze iz tumula kraj Kaptola, rim. nalazi iz Tekića i osobito romaničke skulpture iz benediktinske opatije → *Rudina*. Muzej izdaje časopis »Vjesnik Muzeja Požeške kotline« (od 1977).

LIT.: J. Kempf, Požega, Požega 1910. — G. Szabo, SG. — J. Kempf, Zgrada gradskog magistrata poslije požara Požege 1842, Obzor, 9. V. 1930. — Isti, O staroj požeškoj tvrđi i njezinom nestajanju u XIX. stoljeću, ibid., 28. V. 1930. — Požeška kolegija. Spomenica o 100 godišnjici 1835—1935, Požega s. a. — A. Horvat, Planska osnova grada otkriva srednjovjekovnu Požegu, Bulletin JAZU, 1955, 7. — Umjetnost XVIII. stoljeća u Slavoniji (katalog), Osijek 1971. — V. Radauš, Spomenici Slavonije iz razdoblja XVI—XIX. stoljeća, Zagreb 1975. — Požega 1227—1977, Požega 1977. — A. Horvat, Prilog vrednovanju urbanističkog plana jezgre Slavonske Požege, Vijesti MK, 1977, 3. — J. Buturac, Crkveno-kulturna povijest Požege i okolice 1227—1977, Zagreb 1977. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok. — D. Vukičević-Samaržija, Sakralna gotička arhitektura u Slavoniji, Zagreb 1986. — J. Meder, Orgulje u Hrvatskoj, Zagreb 1992.

Z. Uz.

POŽGAJ, Zvonimir, arhitekt (Zagreb, 16. III. 1906 — 10. XII. 1971). Diplomirao arhitekturu na Akademiji u Zagrebu 1932 (D. Ibler). Poslije studija boravio u Parizu, a nakon povratka u Zagreb vodi vlastiti atelje. Prije rata izveo je u Zagrebu s F. Cotom Hrvatski liječnički dom u Šubićevoj ul. 9 (1934), vilu Botteri na Tuškancu 56 (1934), a s A. Freudenreichom zgradu Matice hrvatskih obrtnika u Ilici 49 (1937). Samostalno je izveo kupalište u Stubičkim toplicama (1937), crkve u Podsusedu (1940) i na Knežiji u Zagrebu (1942). Sudjelovao je na više

natječaja: palača Gradskih poduzeća u Zagrebu (1932, s F. Cotom), Invalidski dom u Beogradu (oko 1935, s M. Kovačevićem, J. Pičmanom i A. Augustinčićem), Napretkov dom u Zagrebu (1937), Hrvatski dom u Novoj Gradiški (1940, s A. Freudenreichom). Poslije 1945. posvetio se uglavnom gradnji kupališta. Izveo je kupalište Borik u Zadru (1954), proširenje kupališta u Stubičkim toplicama sa zimskim bazenom (1957), kupališta na glavnoj plaži u Crikvenici (1963) i Šemnici pokraj Krapine (1965), te hotel »Adriatik« u Omišlju (1966). P. teži za suvremenim izrazom izvan strogih konstruktivističkih principa. U gradnji kupališta nastoji arhitekturu oblikovno povezati s krajolikom.

BIBL.: Ideologija doktora Knolla, Književnik, 1934, 3.

LIT.: V. Potočnjak, Arhitektura u Hrvatskoj 1888—1938, Građevinski vjesnik, 1939, 4—5. — Ž. Čorak, U funkciji znaka, Zagreb 1981. — Hrvatska arhitektura 1945—1985, Arhitektura, 1986, 196—199. — T. Premrl, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata, Zagreb 1989. T. Pl.

POŽGAJ-SCHWARZ, Klementina, slikarica i karikaturistica (Zagreb, 4. X. 1896 — 25. V. 1982). Završila Akademiju u Zagrebu 1920 (Lj. Babić). Posvetila se uglavnom portretnoj karikaturi, crtajući likove umjetnika, političara, skitnica, kavanskih posjetilaca ili slučajnih prolaznika. Samostalno je izlagala na Gospodarićeve kupalištu (1919) i u Zagrebu (1932), potom u Beogradu (1933) i Zadru. God. 1975. priređuje u Zagrebu retrospektivu; 1978. i 1980. izlaže u Hrvatskome narodnom kazalištu ciklus karikatura scenskih umjetnika. P. C.

PRAGA, Giuseppe, povjesničar (Sutomišćica na otoku Ugljanu, 1893 — Venecija, 19. II. 1958). Studirao klasičnu filologiju u Beču, diplomirao u Padovi. Srednjoškolski profesor pa ravnatelj knjižnice Paravia u Zadru; od 1944. do kraja života knjižničar Marciane u Veneciji. Istražujući povijest kulture u Dalmaciji, obradio nekoliko tema iz povijesti umjetnosti. Sakupio mnogobrojne arhivske podatke o djelovanju lik. umjetnika u Zadru.

BIBL.: Guida di Zara, Zadar 1925; Alcuni documenti su Giorgio da Sebenico, Rasegna marchigiana, 1928, 3; Documenti intorno ad Andrea Alessi, ibid., 1929, 3; Documenti intorno all'arca di San Simeone a Zara, ASD, 1930, 9; Documenti su Giorgio da Sebenico, Atti e memorie della Società Dalmata di storia patria, 1932, 71; Documenti su Giorgio da Sebenico architetto e scultore del secolo XV, ASD, 1932, 71; Zara nel Rinascimento, ibid., 1935, 20.

LIT.: G. E. Ferrari, Le Carte di Storia ed Erudizione Dalmatica di Giuseppe Praga, Rivista Dalmatica (Venezia), 1959. — I. Petricoli, Ostavština G. Praga i zadarski srednjovjekovni umjetnici, Zadarska revija, 1963, 6. I. Pet.

PRAPOVIJEST, razdoblje u povijesti čovječanstva koje prethodi pojavi pisanih izvora i dokumenata. Osnovna se podjela temelji na proučavanju razvitka materijalne kulture te se stoga pojedina razdoblja određuju prema sirovini i materijalu od kojega se izrađuju oruđe i oružje: starije, srednje i mlađe kameno doba, bakreno doba, brončano doba, starije i mlađe željezno doba. Zanimanje za p. razvija se sred. XIX. st., osobito nakon osnutka prvih muzeja (Split 1821, Zagreb 1846, Zadar 1893, Pula 1901). U početku su pozornost privlačila nalazišta brončanoga i željeznoga doba pa postoje podaci o istraživanju liburnskih nalazišta već u XVI. st. (Osor) i XVIII. st. (Nin). Prva su stručna iskapanja provedena 1835. na liburnskoj gradini kraj Benkovca, potom slijede istraživanja liburnskoga groblja u Osoru 1868. i 1871. i grobnih humaka na Krku (Garica) te japodskoga groblja u Prozoru 1881. Iskapanje naselja sopotske kulture na položaju Hermanov vinograd u Osijeku 1897. prvo je istraživanje jednoga neolitičkoga nalazišta, a iste godine slijedi iskapanje višeslojnoga prapov. naselja u Sarvašu i groblja iz kasnoga brončanog doba i starijega željeznog doba u Dalju. D. Gorjanović-Kramberger izveo je 1899. u Krapini prva paleolitička istraživanja.

Paleolitik ili **starije kameno doba** poklapa se s geološkim razdobljem pleistocena, odn. ledenoga doba. Obilježavaju ga predmeti od cijepana i okresana kamena te od kosti. Najstariji takvi predmeti u Hrvatskoj potječu iz špilje Šandalja I. kraj Pule, te iz Punikava kraj Ivanca. U Krapini su uz obilje kamenih predmeta moustérienske kulture nađeni i skeletni ostaci neandertalskoga čovjeka. Mlađi paleolitik zastupan je aurignacijskom kulturom (Velika pećina, Vindija, Šandalja II) te gravettijskom (Šandalja II, Romualdova pećina u Limscome kanalu, Lopar na Rabu, Vela jama na Lošinju).

Mezolitik ili **srednje kameno doba** razdoblje je velikih klimatskih promjena što su nastupile nakon pleistocena (oko 10 000), a prouzročile su izmjenu biljnoga i životinjskoga svijeta. To je utjecalo i na drukčiji život čovjeka, drukčiji način lova, izradbu novih tipova oruđa i oružja (luk i

strijela). Poznato je tek nekoliko manjih nalazišta iz toga doba (Šandalja II, Lopar, Vindija, Velika pećina, Brodski Drenovac, Lakušije).

Neolitik ili mlade kameno doba vrijeme je znatnoga napretka u kulturnome razvoju. Sjedišni način života, organizacija dugotrajnih naselja, uzgoj žitarica, domestikacija životinja, ovladavanje lončarskom vještinom te savršenijom tehnikom obrade kamena stečevine su tzv. neolitičke revolucije, koja je bitno izmijenila čovjekov život. Umjetnost toga razdoblja ogleda se u prvome redu u oblikovanju i ukrašavanju keramičkih posuda te u izradi keramičke plastike (ljudski i životinjski likovi, žrtvenici, oltari i sl.). Najstarija keramika u kontinentalnim dijelovima pripada *starčevačkoj kulturi* (Sarvaš, Vučedol, Vinkovci, Zadubravle, Pepelane, Ždralovi). Ističe se fino posuđe, uglavnom kuglastih oblika, crvene ili oker boje, oslikano tamnosmeđim ili crnim ukrasima. Pučanstvo živi u naseljima na povišenim rječnim obalama, u zemuničkim nastambama. Istodobno duž čitave jadranske obale i na otocima pojavljuje se jednostavno keramičko posuđe crvenkasto-smeđe boje ukrašavano otiskivanjem ruba školjaka, prsta ili nokta — tzv. *impresso keramička kultura* (Medulin, Smilčić, Danilo, Nin, Markova spilja na Hvaru, Gudnja na Pelješcu). Novu tehnologiju pečenja keramike kojom se dobivaju siva i crna boja posuda uvodi *sopotska kultura* na području Slavonije, a pod utjecajem vinčanske kulture. Prevladavaju bikonični oblici, a rijetki se ukrasi izvede dubokim rezom i rovašenjem (Sopot, Otok, Bapska, Vinkovci, Klokočevik). U zap. dijelovima istodobno traje *korenovska kultura* čije je osnovno obilježje ukras izveden urezivanjem usporednih crta, ravnih, izlomljenih i lučnih (Malo Korenovo, Kaniška Iva, Tomašica, Drljanovac). I dok korenovsko stanovništvo zadržava starčevačku tradiciju stanovanja u zemunicama, sopotsko živi u nadzemnim, četverokutnim kućama s podnicama od nabijene zemlje. Iz Otoka kraj Vinkovaca poznata je brvnara građena od vodoravno naslaganih hrastovih trupaca, trobrodne osnove s otvorenim trijemom u pročelju. Naselja sopotske kulture često su utvrđena vodenim opkopom i palisadama (Sopot, Otok, Privlaka). Na jadranskoj obali i otocima život se nastavlja u okviru osebujne *danilske kulture* (Javorika na Brijunu, Vela jama na Lošinju, Smilčić, Danilo, Bribir, Markova spilja na Hvaru, Vela spilja na Korčuli). Fino keramičko posuđe tamne boje, sjajno uglačane površine, ukrašuje se urezivanjem, rovašenjem i udubljivanjem različitih geometrijskih motiva, bogatih spiralnih, meandarskih i mrežastih kompozicija uz obilnu primjenu crvene inkrustacije. Druga vrsta keramike blijedožute ili sivkaste boje oslikana je pravocrtnim geometrijskim motivima sivom, bijelom ili crnom bojom, a obrubi i međuprostor crvenom. Osobito se ističu obredne posude na četiri noge s visokom prstenastom ručkom (tzv. ritoni), često bogato ukrašene urezanim motivima. Danilska je kultura bogata i figuralnom plastikom pa otuda mnogobrojne stilizirane zvonaste ljudske figure ili likovi životinja. Neolitik na jadranskom području završava *hvarskom kulturom* čiji se neki elementi dovode u vezu s neolitikom u Grčkoj. Osnovno je obilježje hvarske kulture fina tamna keramika oslikana različitim krivočrtanim motivima u bijeloj, žutoj, crvenoj ili crnoj boji. Dio je keramike ukrašen urezanim motivima, među kojima se ističu simbolični znakovi (sunce, mjesec) i figuralni prikazi (lov, kuće i stabla, ljudski i životinjski likovi).

Eneolitik ili bakreno doba odlikuje se dominacijom stočarstva u gospodarstvu i razvitkom prvobitne metalurgije, te s tim u svezi novim načinom organizacije društva, ali i njegova raslojavanja. U Slavoniji to razdoblje počinje *badenskom kulturom*, koja se prepoznaje po sjajnoj, crnoj keramici, izduljenim vretenastim amforama, trbušastim vrčevima s visokom vrpčastom ručkom, bikoničnim zdjelama ukrašenim kaneliranjem ili kombinacijom urezivanja i ubadanja. Badensku kulturu u istome prostoru nadomješta *kostolačka kultura*, za koju su karakteristične bikonične zdjele prekrivene žigosanim ukrasima u obliku šahovnice (Cerić, Vučedol, Sarvaš).

Vrhunac eneolitičke keramičke proizvodnje dosegla je *vučedolska kultura* čije se posuđe odlikuje izvanrednom vrsnošću, crnom bojom visoka sjaja te osebujnim ukrasima izvedenim urezivanjem, dubokim rezom, rovašenjem, te upotpunjenim bijelom, crvenom ili žutom inkrustacijom. Ornamentalni su motivi arhit. komponirani, a u njihovu je izboru izražena sklonost geometrizaciji. Cjelokupni sustav ukrašavanja vučedolske keramike ostavlja dojam prenošenja tekstilnih uzoraka; u starijim fazama taj sustav djeluje prozračnije, s nenametljivom bijelom inkrustacijom u tankim nitima, dok u klasičnoj fazi ima izgled gustoga tkanja s jačim crno-bijelim kontrastom. Figuralna plastika nije mnogobrojna, ali je vješto i

izražajno oblikovana (posuda u obliku golubice, figura jelena s posudicom na leđima, ljudske figure s minuciozno prikazanom odjećom ili obućom). Stanovništvo uglavnom živi u utvrđenim naseljima na povišenim položajima, zaštićenim nasipima i palisadama. Kuće su četverokutne osnove s kružnim ognjištem i podnicom od zapečene ili nabijene zemlje. Posebno mjesto ima malo naselje na vučedolskom Gradcu koje je u sklopu znatno većega naselja činilo neku vrstu akropole, vjerojatno sakralnoga značaja.

U sr. Slavoniji i u SZ dijelu zemlje traje *lasinjska kultura*. Karakteriziraju je zdjele na predimenzioniranoj trbušastoj nozi s velikim jezičastim izdancima na prijelomu trbuha, posudice u obliku bočice, bikonične zdjele i vrčevi. Sustav ukrašavanja zasniva se na kombinaciji urezivanja i ubadanja, a motive tvore nizovi ili snopovi usporednih crta različito prepleteni i ispunjeni bijelom inkrustacijom. Usporedno, često i na istome lokalitetu živi i nomadsko stanovništvo *Retz-Gajary kulture* koja se pojavljuje u dva regionalna tipa: Višnjica tip u Hrvatskom zagorju i Kevderc-Hrnjevac tip u Požeškoj kotlini. I dok keramika Višnjica tipa dosljedno pokazuje brazdato urezivanje kao osnovni način ukrašavanja, što je opće obilježje Retz-Gajary kulture, dotle Kevderc-Hrnjevac daje prednost dubokom rezu i rovašenju. — Eneolitik je na Jadranu zasad slabo poznat. Izdvaja se crno polirana, kanelurama urešena keramika *nakovanske kulture* (Pelješac, Hvar).

Brončano doba je razdoblje obilježeno uporabom bronce za izradu oruđa, oružja, nakita i posuda. Početak razdoblja prolazi u nemirnim događanjima što se odražava u gradnji utvrđenih naselja na povišenim, teško pristupačnim položajima — gradinskih naselja, te u mnogobrojnim ostavama vrijednih predmeta koje su vlasnici pohranili na sigurno u zemlju. U srednjoeur. području razlikuju se tri osnovne faze obilježene načinom pokapanja pokojnika. U starijoj su fazi najčešći skeletni pokopi u zgrčenu položaju, u srednjoj se nad pokojnicima podižu grobni humci od zemlje ili kamena, dok u novijoj fazi prevladava spaljivanje pokojnika i pohranjivanje pepela u žare koje se potom pokapaju u prostranim grobljima — tzv. *kultura polja sa žarama*. Umjetnost brončanoga doba ogleda se u ornamentici na keramičkim posudama ili na različitim kovinskim predmetima. Kasno brončano doba odlikuje se geometrijskim stilom. U figuralnoj plastici prevladavaju životinjski likovi od keramike ili bronce, dok su ljudske figure rjeđe i pojavljuju se tek uzgredno u nekim kulturama, obično kao odraz religijskih i kulturnih utjecaja s juga. Starije brončano doba protječe u znaku dviju kultura, koje djelomično nastavljaju tradiciju vučedolske kulture: to su *vinčovačka kultura* u S dijelu zemlje i *jadranski tip ljubljanske kulture* na jadranskoj obali. U Dalmatinskoj zagori i Cetinskoj krajini istodobno traje *cetinska kultura*, čiji nositelji pokapaju svoje mrtve pod velikim kamenim grobnim humcima. Srednje brončano doba u I i sr. Slavoniji zastupljeno je slavonsko-srijemskom inačicom *vatinske kulture*, prepoznatljive po amforicama s ručkama koje imaju rogo-like ili polumjesečaste završetke. Najreprezentativnija je pojava toga razdoblja skupina Bijelo brdo—Dalj, koja pripada širemu kompleksu panonske inkustirane keramike, urešene bogatim urezanim i žigosanim ornamentima. Toj kulturi pripada i najljepši primjerak brončanodobne keramičke plastike — ženski kipić iz Dalja s vjernim prikazom odjeće i nakita. Keramika kasnobrončanodobne kulture polja sa žarama, rasprostranjena u međurječju Save, Drave i Dunava, tamne je boje, urešena kaneliranjem i jednostavnim plastičnim aplikacijama. Uz keramiku, mnogobrojni su nalazi raznovrsnih kovinskih predmeta: igala, puceta, fibula, narukvica, privjesaka, srpova, noževa, bodeža, mačeva itd. Brončano se doba u Istri odlikuje sustavnom izgradnjom utvrđenih gradinskih naselja, tzv. kasteljera. Na području Like, S Dalmacije i Istre od kasnoga se brončanoga doba formiraju kulture s jasno određenim zemljopisnim granicama i neprekidnim razvitkom sve do dolaska grčkih kolonizatora ili rim. osvajača u te krajeve, što je omogućilo određivanje nositelja spomenutih kultura — Japoda, Liburna i Histra.

Željezo doba je posljednje razdoblje prapovijesti koje počinje oko — 800. prodorom konjaničkih naroda s istoka. S njima se šire prerada i obrada željeza, nov način ratovanja i nove tehnologije. Ta su događanja potaknula preobrazbu kasnobrončanodobnih kultura u nove zajednice s raznim gospodarskim, društvenim i duhovnim shvaćanjima. Željezo se doba obično dijeli na *starije* ili *halštatsko* i *mlađe* ili *latensko*. Materijalna je kultura halštatskoga razdoblja uglavnom poznata po grobnim nalazima, dok su naselja slabije istražena. Nešto su bolje proučena naselja Histra,

Japoda, Liburna i Delmata, tzv. gradine. U I Slavoniji i Baranji nastavlja se *daljska kultura* u kojoj se isprepleću utjecaji iz *JI* alpskoga područja i oni iz sr. balkanskog. Kulturna skupina Martijanec – Kaptol, rasprostranjena u Z Podravini, Međimurju i sr. Slavoniji, usko je povezana s halštatskim kulturama Austrije, Z Mađarske i JZ Slovačke. Nastala na tradicijama lokalnih jugoistočnoalpskih i zapadnopanonskih elemenata kulture polja sa žarama, prihvatila je i novost karakterističnu za starije željezno doba – pokapanje istaknutih članova zajednice u kamenim grobnim komorama pod velikim humcima-tumulima (Martijanec, Jalžabet, Goričan, Kaptol). Željeznodobna kultura Istre, nakon što je razvila karakterističan i jedinstveni stil oblikovanja i ukrašavanja keramike s prevladavajućim motivom meandra, od ← VIII. st. sve se izrazitije oslanja na *Este kulturu* venetsko-ga prostora ili na različita grčka odn. etruščanska središta. Najzanimljivija je pojava u tome području monumentalna kamena plastika iz Nezakcija, i to podjednako figuralna (žena s djetetom, konjanik, ulomci nagih muških kipova), kao i arhit. ulomci osebujno ukrašeni uklesanim spiralnim i meandarskim kompozicijama. Ulomci brončanih situla ukrašenih iskucanim figuralnim prizorima (izvanredan je prikaz pomorske bitke) dovode se u vezu sa situlskom umjetnošću Este kulture ili poznatih dolenskih situlskih radionica. U Lici sa zaštićenim gradinskim naseljima žive japodska plemena (Kompolje, Vrebac, Stražbenica, Veliki i Mali Vital). Dokaze o osobitoj sklonosti kičenju ostavili su u mnogobrojnim grobovima. Teške ogrlice od žute, plave ili bijele staklene paste, ili od krupnih zrna jantara, masivne brončane lučne ili naočlaste fibule, brončani privjesci, dijademi, kape i oglavlja od brončana lima obilježja su japodske nošnje. Od jantara su izrađene i ženske glavice iz Kompolja, oblikovane u stilu jonske arhajske plastike, kao i stilizirane ovnujske glave, te konjić iz Vrepca. Osobita su lik. pojava japodske urne (Široka kula, Kosinj) – sepulkralni spomenici u obliku četvrtasta kovčega, izrađena od jednoga bloka lapora. Površine okomitih strana ukrašene su urezanim ili plastičnim likovima i prikazima. Liburnska plemena u S Dalmaciji i delmatska u J krajevima razvijaju umj. obrt ovisan o grčkim i italiskim radioničkim središtima. Među raznovrsnim tipično liburnskim privjescima izdvajaju se antropomorfne maske iskucane u srebrnu limu (Nin, Baška na Krku), srebrne pločaste fibule, specifične liburnske fibule s dugom nogom u brončanoj i srebrnoj izvedbi. Osobita su pojava unutar liburnske grupe cippusi (liburnski cippus) – monolitni kameni stup valjkasta oblika, koji se na gornjem kraju završava konusom, na čijem se vrhu nalazi stilizirana borova šiška. Na fibulama i nakitu delmatske skupine zapažaju se obilježja zapadnobalkanskoga geometrijskog stila, što je rezultat utjecaja glasinacke kulture iz unutrašnjosti Bosne. Od ← VI. st. sve je izraženija helenizacija, npr. u obliku uvoza grčke, korinške ili atičke keramike, u tehnici gradnje megalitskih zidina i sl. Poč. ← IV. st. preko našega područja prodiru Kelti, no kako se nisu dulje zadržavali, produžujući prema Grčkoj, nisu prouzročili znatnije promjene; tako u Panoniji, Istri i Dalmaciji dalje živi ilir. halštatska kultura s tek ponekim elementima latenske. Krajem ← IV. i poč. ← III. st. naseljavaju se neka keltska plemena u sr. i SI dijelovima zemlje. Na strateški važnim položajima podižu naselja utvrđena zemljanim nasipima s drvenom nadgradnjom i širokim vodenim opkopima. Keramika, koju oblikuju na brzo rotirajućem lončarskom kolu, kvalitetna je, sive boje, bez ukrasa, ali uniformna poput svih serijskih proizvoda. U nošnju Kelti unose nove tipove fibula, pretežno žičane konstrukcije, ponekad izrađene i od željeza. Važan je znamen latenske civilizacije i kovanje te uporaba novca. Tijekom ← III. do ← II. st. latenska kultura i stil ostavljaju traga i u autohtonim kulturama Japoda, Liburna i Delmata. Jadransko je područje od ← IV. st. bilo izloženo i snažnim utjecajima helenističke umjetnosti. Uspostava rim. uprave na najvećem dijelu današnjih hrv. zemalja nakon sloma posljednjega velikoga ustanka panonskih plemena 9. god. označava kraj prapov. razdoblja.

LIT.: Praistorija jugoslavenskih zemalja, I–III, Sarajevo 1979; IV, 1983; V, 1987. T. T. G.

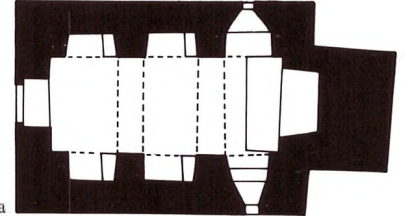
PRATEŽINA, Barica, slikarica (Velika Gora, kraj Svetoga Ivana Zelina, 25. VII. 1948). God. 1962. odlazi u Kanadu, gdje diplomira 1987. slikarstvo na Kwantlen Collegeu u Vancouveru. Vrlo brzo napušta dopadljivo slikarstvo i pronalazi vlastiti likovni izraz u tradiciji hrvatske naivne umjetnosti. Slika lirske nadrealističke prizore iz bezbrižnoga seoskoga djetinjstva (*And they lived happily everafter*, 1986) i materinstva (*U krilu majke*, 1991). – Samostalno izlagala u Vancouveru 1985, 1988; Richmondu 1986. i Maple Ridgeu 1992.

S. Bg.

PRAŽNICE, selo na otoku Braču. U neposrednoj se okolici nalaze prapov. gomile: Stražena, Konja, Vičina, Lužna i Počivala. Na groblju je romaničko-gotička crkva Sv. Ciprijana s kamenim reljefom iz 1467, radom jednog majstora iz radionice N. Firentinca. U blizini sela nalazi se predromanička crkva Sv. Klementa s pravokutnom apsidom koja je presvođena polukupolom; u crkvi je reljef iz 1535. U župnoj je crkvi ranorenesansni reljef Sv. Jerolima, te barokni reljef na gl. oltaru.

LIT.: D. Vrsalović, D. Domančić i K. Prijatelj, Kulturni spomenici otoka Brača, Brački zbornik, 1960, 4.

N. B. B.

PRAŽNICE, tlocrt crkve Sv. Klementa

PRČANJ, naselje u Boki kotorskoj. Izgrađeno je u mješovitoj gradsko-seoskoj primorskoj graditeljskoj tradiciji s ribarskim i građanskim kućama te palačama gradskoga patricijata. Palača obitelji Buća »Tri sestre« iz XV. st. ima gotičke prozore. Najljepše barokne palače pripadale su obiteljima Verona, Beskuća i Luković. U palači Luković postojele su barokne štukature švic. majstora Carla Nedrozzija. – Iz ranokršč. je doba arheol. istražena crkva Sv. Tome (IV. st.) s tlocrtom u obliku trolista. Župna crkva Rođenja Bl. Dj. Marije građena je po projektu B. Macaruzzija iz 1789; prvi dio crkve podignut je 1806, gradnja je nastavljena 1867, a svi su radovi dovršeni 1909. U osnovi je crkva kombinacija lat. križa i trobrodne bazilike s kupolom na križistu. Na gl. su oltaru tri mramorna andela, rad M. Morlaitera iz 1744. Slika *Navještenje Manoahevo* djelo je A. Balestre, a slika *Raspeće* pripisuje se G. Piazzetti. Uz crkvu je mala zbirka umjetnina, u kojoj se ističu portreti župnika Petra Sbutege (pripisuje se T. Kokolji), dva portreta biskupa Lukovića (djela A. Longhija), *Majka Božja s djetetom i svecima* (pripisuje se P. A. Novelliju), slike C. Medovića, M. Milunovića i dr.

LIT.: N. Luković, Prčanj, Kotor 1937. – Isti, Boka Kotorska, Cetinje 1951, str. 179–187. – M. Zloković, Građanska arhitektura u Boki Kotorskoj, Spomenik SAN (Beograd), 1953, 103. – V. Đurović, O konstrukcijama kuća od XVI. do konca XIX. veka u Kotorskom Zalivu i njihovim graditeljima, ibid. – Horvat–Matejčić–Prijatelj, Barok.

R.

PRČANJ, župna crkva Rođenja Bl. Dj. Marije

